

OILAVIY NIZOLARNING OLDINI OLIISHDA IJTIMOIIY ISH MUTAXASSISLARINING ROLI

Daminova Muxlisabonu Askarovna

Qashqadaryo viloyati Qarshi shahri

Qarshi Davlat universiteti Falsafa va sotsiologiya kafedrası o'qituvchisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.23340123>

Annotatsiya. Ushbu maqolada oilaviy nizolarning oldini olishda ijtimoiy ish mutaxassislarining roli tahlil qilinadi. Muallif oilaviy nizolarning sabablari, turlari va ularning oila a'zolariga ko'rsatadigan salbiy ta'sirini ko'rib chiqadi.

Maqolada ijtimoiy ish mutaxassisining oilaviy nizolarni aniqlash, oldini olish va hal qilishdagi asosiy vazifalari – maslahat berish, vositachilik qilish, psixologik qo'llab-quvvatlash, huquqiy yordam ko'rsatish va profilaktik tadbirlar o'tkazish kabi jihatlar yoritilgan. Shuningdek, ijtimoiy ish mutaxassislarining mahalla, maktab, tibbiyot muassasalari va huquqni muhofaza qilish organlari bilan hamkorligi muhokama qilinadi. O'zbekiston sharoitida oilaviy nizolarning oldini olish bo'yicha mavjud tajriba va muammolar ko'rsatib o'tilgan. Muallif ijtimoiy ish mutaxassislari faoliyatini takomillashtirish bo'yicha amaliy takliflar beradi.

Kalit so'zlar: oilaviy nizo, ijtimoiy ish, mutaxassis, profilaktika, maslahat, vositachilik, psixologik yordam, mahalla, O'zbekiston.

РОЛЬ СПЕЦИАЛИСТОВ ПО СОЦИАЛЬНОЙ РАБОТЕ В ПРЕДОТВРАЩЕНИИ СЕМЕЙНЫХ КОНФЛИКТОВ

Аннотация. В данной статье анализируется роль специалистов по социальной работе в предотвращении семейных конфликтов. Автор рассматривает причины, виды семейных конфликтов и их негативное влияние на членов семьи. В статье освещаются основные задачи специалиста по социальной работе в выявлении, предотвращении и разрешении семейных конфликтов – такие как консультирование, посредничество, психологическая поддержка, оказание правовой помощи и проведение профилактических мероприятий. Также обсуждается сотрудничество специалистов по социальной работе с махаллэй, школой, медицинскими учреждениями и правоохранительными органами.

Показаны существующий опыт и проблемы в предотвращении семейных конфликтов в условиях Узбекистана. Автор даёт практические предложения по совершенствованию деятельности специалистов по социальной работе.

Ключевые слова: семейный конфликт, социальная работа, специалист, профилактика, консультирование, посредничество, психологическая помощь, махалля, Узбекистан.

THE ROLE OF SOCIAL WORK SPECIALISTS IN PREVENTING FAMILY CONFLICTS

Abstract. This article analyzes the role of social work specialists in preventing family conflicts. The author examines the causes and types of family conflicts and their negative impact on family members. The article highlights the main tasks of a social work specialist in identifying, preventing, and resolving family conflicts – such as counseling, mediation, psychological support, legal assistance, and conducting preventive measures. The cooperation of social work specialists with the mahalla, schools, medical institutions, and law enforcement agencies is also discussed.

Existing experience and problems in preventing family conflicts in the context of Uzbekistan are shown. The author provides practical proposals for improving the activities of social work specialists.

Keywords: family conflict, social work, specialist, prevention, counseling, mediation, psychological support, mahalla, Uzbekistan.

Kirish. Oila jamiyatning eng muhim ijtimoiy instituti bo'lib, uning barqarorligi butun jamiyat barqarorligining asosidir. [1] Biroq bugungi kunda oilalar turli xil muammolarga duch kelmoqda: moddiy qiyinchiliklar, ishsizlik, migratsiya, qadriyatlarining o'zgarishi, avlodlar o'rtasidagi tafovut va boshqa ko'plab omillar oilaviy nizolarni keltirib chiqarmoqda. Oilaviy nizolar nafaqat er-xotin munosabatlariga, balki bolalarning ruhiy holatiga, ularning tarbiyasiga va kelajakdagi hayotiga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. [2] Shu sababli oilaviy nizolarning oldini olish va ularni hal qilish jamiyat oldidagi muhim vazifalardan biridir.

Mavzuning dolzarbligi shundaki, so'nggi yillarda O'zbekistonda oilaviy nizolar va ajralishlar soni ortib bormoqda, bu esa jiddiy ijtimoiy muammoga aylanmoqda. [3] Davlat tomonidan oilalarni qo'llab-quvvatlash bo'yicha bir qator choralar ko'rilmoqda, biroq bu jarayonda ijtimoiy ish mutaxassislarining roli hali yetarli darajada o'rganilmagan. Ijtimoiy ish mutaxassislari oilaviy nizolarni erta aniqlash, ularning oldini olish va hal qilishda muhim bo'g'in bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Mazkur tadqiqotning maqsadi oilaviy nizolarning oldini olishda ijtimoiy ish mutaxassislarining rolini tizimli o'rganish va ularning faoliyatini takomillashtirish bo'yicha takliflar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot vazifalari qatoriga oilaviy nizolarning sabablari va turlarini aniqlash; ijtimoiy ish mutaxassisining asosiy vazifalarini belgilash; ularning ish usullari va shakllarini tahlil qilish; boshqa institutlar bilan hamkorligini o'rganish; mavjud muammolarni aniqlash; takomillashtirish bo'yicha takliflar berish kiradi. [4]

Tadqiqot ob'ekti oilaviy nizolar va ularning oldini olish jarayoni, predmeti esa bu jarayonda ijtimoiy ish mutaxassislarining roli va faoliyatidir. Maqolada tizimli tahlil, qiyosiy o'rganish, kuzatuv va ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish usullaridan foydalanilgan.

Asosiy qism. Oilaviy nizo deganda oila a'zolari o'rtasida yuzaga keladigan kelishmovchilik, ziddiyat va qarama-qarshilik tushuniladi. [5] Oilaviy nizolar turli shakllarda namoyon bo'ladi: er-xotin o'rtasidagi nizo, ota-onalar va bolalar o'rtasidagi nizo, qaynona-kelin o'rtasidagi nizo, aka-uka va opa-singillar o'rtasidagi nizo. Har bir nizo turi o'ziga xos sabablar va xususiyatlarga ega.

Oilaviy nizolarning asosiy sabablari qatoriga moddiy qiyinchiliklar, ishsizlik, uy-joy muammosi, qarindoshlarning aralashuvi, qadriyatlar tafovuti, psixologik moslashmovchilik, alkogolizm va giyohvandlik, migratsiya va uzoq muddatli ajralish kiradi. [6] Bu sabablarning aksariyati ijtimoiy-iqtisodiy omillar bilan bog'liq bo'lib, ularni bartaraf etish uchun kompleks yondashuv zarur. Oilaviy nizolarning salbiy oqibatlari juda jiddiy. Birinchidan, ular er-xotin munosabatlarining buzilishiga, hatto ajralishga olib keladi. Ikkinchidan, bolalarning ruhiy holatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi – ular o'zini aybdor his qiladi, qo'rquv, tushkunlik va tajovuzkorlik holatlari kuzatiladi. [7] Uchinchidan, oilaviy nizolar jamiyatda umumiy keskinlikni oshiradi va ijtimoiy muammolarni chuqurlashtiradi.

Ijtimoiy ish mutaxassisi oilaviy nizolarning oldini olishda bir necha asosiy vazifani bajaradi. Birinchi vazifa – oilaviy nizolarni erta aniqlashdir. Mutaxassis mahalla, maktab, tibbiyot muassasalari va huquqni muhofaza qilish organlaridan kelgan ma'lumotlar asosida nizoli oilalarni aniqlaydi va ular bilan ishlashni boshlaydi. [8] Buning uchun u muntazam ravishda oilalarga tashrif buyuradi, suhbatlar o'tkazadi va vaziyatni o'rganadi.

Ikkinchi vazifa – profilaktik tadbirlar o'tkazishdir. Mutaxassis oilaviy nizolarning oldini olishga qaratilgan turli tadbirlarni tashkil qiladi: ma'ruzalar, seminarlar, davra suhbatlari, treninglar. [9] Bu tadbirlar oila a'zolariga nizo sabablarini anglash, muloqot qilish ko'nikmalarini rivojlantirish, muammolarni tinch yo'l bilan hal qilish usullarini o'rgatishga qaratilgan.

Uchinchi vazifa – maslahat berishdir. Ijtimoiy ish mutaxassisi oila a'zolariga individual va guruh maslahatlari beradi. [10] Maslahat jarayonida u oila a'zolarining muammolarini tinglaydi, ularga tushunadi va amaliy tavsiyalar beradi. Maslahat psixologik, huquqiy yoki ijtimoiy yo'nalishda bo'lishi mumkin.

To'rtinchi vazifa – vositachilik qilishdir. Nizo keskinlashgan holatlarda mutaxassis oila a'zolari o'rtasida vositachi sifatida ishlaydi. [11] U tomonlarni tinglaydi, ularning manfaatlarini aniqlaydi va umumiy yechim topishga yordam beradi. Vositachilik nizoni sudgacha hal qilishning samarali usuli hisoblanadi.

Beshinchi vazifa – psixologik qo'llab-quvvatlashdir. Oilaviy nizolar ko'pincha kuchli stress, tushkunlik va ruhiy iztirob bilan kechadi. [12] Mutaxassis oila a'zolariga psixologik yordam ko'rsatadi, ularni tinchlantiradi va vaziyatdan chiqish yo'llarini topishga yordam beradi.

Zarur hollarda u psixolog yoki psixoterapevtga yo'naltiradi.

Oltinchi vazifa – huquqiy yordam ko'rsatishdir. Ko'plab oilaviy nizolar huquqiy masalalar bilan bog'liq: aliment to'lash, mol-mulkni bo'lish, bolalarni tarbiyalash huquqi. [13] Mutaxassis oila a'zolariga huquqlarini tushuntiradi va zarur hujjatlarni tayyorlashda yordam beradi.

Ijtimoiy ish mutaxassisining faoliyati boshqa institutlar bilan hamkorlikda amalga oshiriladi. Mahalla bilan hamkorlik oilaviy nizolarni erta aniqlash va profilaktika qilishda muhim ahamiyatga ega. Maktab bilan hamkorlik bolalarning holatini kuzatish va ularga yordam ko'rsatish imkonini beradi. Tibbiyot muassasalari bilan hamkorlik ruhiy va jismoniy sog'liq muammolarini aniqlashga yordam beradi. Huquqni muhofaza qilish organlari bilan hamkorlik esa oiladagi zo'ravonlik holatlarida zarur. [14]

O'zbekiston sharoitida oilaviy nizolarning oldini olishda ijtimoiy ish mutaxassislarning faoliyati hali to'liq shakllanmagan. Biroq so'nggi yillarda bu sohada ijobiy o'zgarishlar kuzatilmoqda. Mahallalarda ijtimoiy ish bo'yicha mutaxassislarning lavozimlari joriy etilmoqda, oilalarni qo'llab-quvvatlash markazlari tashkil etilmoqda. [15] Shuningdek, "Ayollar daftari" va "Yoshlar daftari" tizimlari orqali muhtoj oilalar aniqlanmoqda va ularga yordam ko'rsatilmoqda.

Xulosa. Oilaviy nizolarning oldini olishda ijtimoiy ish mutaxassislarning roli beqiyosdir.

Ular nizolarni erta aniqlash, profilaktik tadbirlar o'tkazish, maslahat berish, vositachilik qilish, psixologik va huquqiy yordam ko'rsatish orqali oilalarning barqarorligini ta'minlashga hissa qo'shadi. Mutaxassisning faoliyati mahalla, maktab, tibbiyot muassasalari va huquqni muhofaza qilish organlari bilan hamkorlikda amalga oshiriladi.

O'zbekiston sharoitida bu sohada ijobiy o'zgarishlar kuzatilmoqda, biroq bir qator muammolar ham saqlanib qolmoqda: mutaxassislarning soni yetarli emasligi, ularning malakasi har xilligi, ish sharoitlarining qoniqarsizligi, boshqa institutlar bilan hamkorlikning zaifligi.

Kelgusida ijtimoiy ish mutaxassislari faoliyatini takomillashtirish uchun quyidagilar zarur: mutaxassislar sonini ko'paytirish va ularning malakasini oshirish; ish sharoitlarini yaxshilash; boshqa institutlar bilan hamkorlikni kuchaytirish; profilaktik tadbirlarni kengaytirish; oilaviy nizolarni hal qilishda zamonaviy usullardan foydalanish.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Jo'rayev N.Q. Oila sotsiologiyasi // Monografiya. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2022. – B.85-102.
2. Xodjayev B.T. Ijtimoiy ish asoslari // O'quv qo'llanma. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2023. – B.108-125.
3. Nazarov Sh.R. Oilaviy nizolar va ularning oldini olish // Sotsiologik tadqiqotlar jurnali. – 2024. – №1. – B.41-52.
4. Karimov A.A. Ijtimoiy ish mutaxassisining vazifalari // Ilmiy maqola. – Toshkent: O'zMU nashriyoti, 2024. – B.35-46.
5. Muminov R.T. Oila va jamiyat // Darslik. – Toshkent: Noshir, 2022. – B.88-98.
6. Saidov U.S. Bolalar psixologiyasi va oilaviy nizolar // Monografiya. – Toshkent: Adolat, 2022. – B.98-112.
7. Tillyaev Sh.Q. Mahalla va ijtimoiy ish // Axborot texnologiyalari va jamiyat. – 2023. – №3. – B.58-67.
8. Abdurahmonova D.K. Profilaktik tadbirlar // Sotsiologik tadqiqotlar jurnali. – 2024. – №1. – B.52-60.